

הרב אבישי נתן מייטליס

גדר עד אחד בממון ועד המסייע

פתיחה

הגמרא (שבועות מ.) למדה מהפסוק (דברים יט, ט):

”לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת” – לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם, אבל קם הוא לשבועה, ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה.

יש לעיין בגדר זה, שעד אחד מחייב שבועה הגם שאינו עולה לממון. האם דין זה נובע מהיותו נאמן לחצאין, היינו שיש תורת שם עד עליו, אלא שלעניין ממון אינו נאמן ולשבועה האמינוהו? או שמא עד אחד אינו נאמן כלל, ואין לו שם עד, אלא שהתורה חידשה כי מי שכנגדו מחויב להישבע?

בהמשך נוסיף לדון ולבחון את השאלה על-פי סוגיית ”עד המסייע” – כיצד פוטר העד משבועה, ומאיזה כוח הוא עושה זאת.

א. גדר עד אחד

אמרה תורה כי שני עדים נאמנים בעדותם, ועד אחד לא. ובסיבה שעד אחד אינו מספיק נאמרו שלושה דרכים:

א. גזרת מלך שהם כקרובים – כך מובאת שיטה בתוספות רא”ש (גיטין י):

שיש שדקדקו... שמה שהצריכו שני עדים לא משום חשש שקר, אלא גזירת מלך היא.

ודחה התוספות רא”ש את ראייתם. וכן כתב השלטי גיבורים (גיטין עה: מדפי אלפס):

דלא תימא, דחד סהדא הוא ולא מהימן, דחד סהדא ודאי מהימן, דבר תורה דקם הוא לשבועה מיהא וממונא נמי מפקינן אפומיה לפעמים.

וכן סבר הקצות החושן (סי' ל ס”ק ט), והביא תשובה המיוחסת לרמב”ן (סי' צד) שבעד אחד לא חששו לזיוף ונאמן לשבועה, ולפעמים אף לענייני ממון, ולכך נאמן לקיים המחק; ואינו חשוד לשקר, אלא שהתורה פסלתו אפילו קושטא קאמר¹. ובשערי יושר (שער ז פרק א) מבואר כי יש לעד אחד שם עד, וכי הוא נאמן ככל שני עדים, אלא שחסר לו בכוחו לפעול על סמך היותו אחד, וחסר בסמכותם של בית דין בהעדר שני עדים. ונראה שהוא הבין שאין כל חיסרון בעדות יחיד, אלא שכוחו מוגבל ואינו יכול לתת כוח לבית דין לפעול.

ב. חשש שקר – התשב”ץ (א סי' עז) פתח בכך שאין לומר כי חששו לשקר, שכן קיימא לן כר' יהושע בן קרחה שעדויות מצטרפות, ואם היו חוששים לשקר בעדות יחיד לא היו מצרפים את עדותו לעדות יחיד נוספת. אולם הוא הוכיח מהגמרא (יבמות קטו.), שהסתפקה אם עד אחד בעדות אשה יהיה נאמן, משום שהוא דבר שעשוי להתגלות, משמע שבעלמא משקרי. והסיק התשב”ץ כי זהו חשש רחוק².

וכן נראה מדברי הרשב”א (כתובות יא.), שכתב שלעולם אין מוציאין ממון אלא בראיה ברורה, ותדע לך דעד אחד נאמן באיסורים ובממון אין פחות משניים – הרי שעד אחד אינו ראיה גמורה. וכן כתב הר”ן (חולין לד. מדפי אלפס) שנאמן עד אחד באבדה, שמשום שאין לו הנאה ממנה אין חוששים לשקר. וכן כתב ספר החינוך (מצוה תקכג), שחזקה ששניים לא יסכימו להעיד בשקר, אך ייתכן

¹ וכן כתב הברכת שמואל (גיטין סי' כ) והקובץ שיעורים (בבא בתרא אות תקצד).

² שמא יש לומר בכונתו, שלא חששו לשקר, אלא שאין כאן ודאות גמורה, כפי שיוצרים שני עדים וכסברת הרשב”א. ולפי זה אין זה חשש השקר אלא חוסר ביסוס ונאמנות של הטענה.

שאחד לא יינצל מחטא לפעמים. וכן כתב הנתיבות המשפט (ביאורים סי' פא ס"ק ו), והוכיח מדין עדות מיוחדת ומחתימת שטרות שחתמו עדים זה שלא בפני זה ומועיל להוציא ממשועבדים, כי ודאי גזרת הכתוב היא שלא נחשוש לשקר³.

ג. חשש דדמי – בנתיבות המשפט (סי' לא ס"ק א; סי' נו ס"ק יד) נימק את טעם פסולו בשל כך שמדמה, ואין להאמין למי שהוא דדמי.

עד כה מנינו את חסרונותיו והמניעים שאינם מאפשרים לעד אחד לפעול כשניים. כעת עלינו לברר לפי כל טעם, במציאויות שבהן האמינה התורה ליחיד, מהו מעמדו של עד אחד ומדוע הוא נאמן.

בגמרא (יבמות ק"ז:) איתא, שעד אחד שמעיד על אישה שמת בעלה, נאמן להתירה להינשא. וכן כתב הרמב"ם (גירושין פרק יג הל' כט):

אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה או עבד או שפחה או גוי המשיח לפי תומו ועד מפי עד ומפי הכתב, ובלא דרישה וחקירה כמו שבארנו, שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בריו אלא מפי העדים ובעדותן, כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוח את זה. אבל דבר שאפשר לעמוד על בריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמת פלוני – לא הקפידה תורה עליו, שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר, לפיכך הקלו חכמים בדבר זה והאמינו בו עד אחד, מפי שפחה ומן הכתב, ובלא דרישה וחקירה, כדי שלא ישארו בנות ישראל עגונות.

וכן עד אחד כשר בסוטה, בעגלה ערופה, בשבועה ובאיסורין. ומדוע אכן נאמן בכל אלו?

ובאר בחידושי הגר"ח על הרמב"ם (רוצח ושמירת הנפש פרק ט הל' יד) ששם עדות יש אך בשניים, וכשהכשירה תורה עד אחד והאמינתו, לא עשתו כעדות אלא האמינתו לעניין נאמנותו כנגד הכחשת עד אחד, ומחויב קרבן שבועה⁴, אולם אינו בר שם עדות.

וביסודות אלו יש לדון לעניין שבועה, מכוח מה נאמן העד אחד.

תחילה יש לדון אם מעלתו של עד אחד הנה בשל הסיוע שיש במתן עדותו, והוי ראייה טובה ומשכנעת, או שמא עדות עד אחד היא כוח ממש של תביעה (או הגנה), שיכול לעמוד כטענה בפני עצמה בדין, ובעצם העד הוא הטוען ויש לו כוח עצמי.

ספק זה במעמדו של העד בא לידי ביטוי במחלוקת הראשונים, אם עדות עד אחד צריכה להתבסס על טענת "בריי". הר"ן (בבא מציעא ד' בד"ה מה לעד אחד; ובשבועות יט. מדפי אלפס בשם הר"י מיגאש ור' אפרים) כתב כי עד אחד נאמן רק כשיש טענת "בריי"⁵, ובכך חלק על הר"ף (שם)⁶, שסבור שנשבע על טענת עד אחד גם אם היא טענת "שמא"⁷. וכן נחלקו בדבר זה הרמב"ם והראב"ד (גזילה פרק ד הל' יז), שלרמב"ם נשבעים על טענת "שמא"⁸ ולראב"ד רק על טענת "בריי"⁹.

³ וראה עוד בר' עקיבא איגר (כתובות יח:) בתוספות (שם ד"ה ובכולי) ובקצות החושן (סי' פא ס"ק יא) שטעם זה לא נאמן כשמודה בפני עד אחד. וצ"ע מדבריו של הקצות החושן עצמו (סי' ל) המובאים לעיל, וייתכן ליישב על-פי מה שכתבנו בהערה 2 ובכוונת הקצות החושן שאין כאן עדות טובה, אך לא חיישינן משקר.

⁴ שכעין דאורייתא תיקנו (נתיבות המשפט סי' ל).

⁵ יש לומר שהם סברו שטענה על-ידי אחרים אינה טענת ודאית, שכן אז כל עדות עד אחד תהווה טענת ברי, ולא נמצא טענת ספק כשיש עד אחד. וקיימא לן שדעת ר' ברוך במרדכי ("שבועת הדיינים" סי' תשעב, הובא בדרכי משה סי' עה ס"ק יג) והר"ה ודעה אחת בבעל התרומות (שער כא ה סי' ב, ובעל התרומות דחה דבריהם) כי הוי טענת ספק.

⁶ וכן כתבו התוספות (בבא מציעא ג. בסוף ד"ה מפני מה) שאינו תובעו כלום, וכן כתבו הרמב"ן והרא"ש (שם).

⁷ וכאשר הנתבע אינו יודע בפשטות, הרי מתוך שאינו יכול להישבע משלם. וראה בט"ז (מובא בקצות החושן סי' עה ס"ק ט), שבטענת "שמא" נשבע על דברי העד שאינו יודע מדאורייתא. ובקצות החושן חלק עליו, שאין שבועת "איני יודע" מדאורייתא.

⁸ הרמב"ם (שבועות פרק יא הל' ה) כתב ששבועה זו באה על-ידי טענת ודאי וכפירה, הרי שצריך טענת ודאי בדווקא, וטענת ספק איננה מספיקה. והמרומי שדה (שבועות מ). הקשה כן, וביאר כי ודאי זה הוא על-ידי העד ועל סמך דבריו דומה למי שנישאת על-פי העד, שאמרה הגמרא (כתובות כב) שאומרת "בריי", וביאר רש"י שטוענת כן על-פי העד, ודלא כר"ן שראתה כן. ועל כן גם ברמב"ם נבאר כן, ש"בריי" זה על-פי העד ולא על-פי ידיעתו.

⁹ כן כתבו המגיד משנה והבית יוסף (סוף סי' עה), וראה בב"ח (שם), שחלק וסבר בדעת הרמב"ם שרק על טענת "בריי" משיבעים.

דעת הר"ן וסיעתו צריכה בירור: אם לעד אחד ישנה נאמנות טובה לעניין שבועה, מדוע הוא צריך טענת "בריי", והלא יש לנו ראיה וכוח עדות לצד תביעתו, ונמצא שהוא כשני עדים, שאינם צריכים טענת "בריי" של התובע בדווקא? על כורחך שאין לעד אחד תורת עדות אף למה שכן נאמן, ותימה אם כן, כיצד פועלת עדותו.

ב. האם עד המסייע פוטר משבועה?

הרא"ש (ריש בבא מציעא ס"ג) הביא את דעת ר"ת והמהר"ם מרוטנבורג, וכך פסק הטור (ח"מ ס"י כט; ס"י פד), שעד המסייע פוטר משבועה, ואפילו משבועת היסת פטור. וראיה הביא לדבריו המהר"ם מהגמרא (שבועות שם), שבה התחדש שעד אחד מועיל לענייני שבועות – בין לחייב ובין לפטור, ועוד נשא קל וחומר שאם עד אחד מועיל למי שאינו מוחזק, להזיק את המוחזק בשבועה, כל שכן שהעד יסייע למוחזק להישבע ולהיפטר. אך מסברה הוא לא היה לומד כן, והדבר אומר דרשני.

בניגוד לדעתם נקט הרמ"ה (הובא בטור ח"מ בס"י מו) לגבי עדות מוכחשת של עד אחד, שאינה פוטרת משבועה, והסיק הבית יוסף (שם) כי כן דעתו של הרמ"ה אף כאשר עד זה אינו מוכחש, ואף פעם אין בכוח עד אחד לפטור משבועה¹⁰. וכן נקט הרמב"ם (טוען ונטען פרק טז הל' ה; הובא ב"בית יוסף" ס"י פד סע' ז).

שיטה ממצעת נקטו רב מתתיה גאון¹¹ (הובא ב"בעל התרומות" ג ס"ג; וכן בבית יוסף ס"י מו סע' לו) ובבעל התרומות (שער כא ב ס"י ב), שעד אחד פוטר משבועה דאורייתא, אך לא משבועת היסת¹². וכדעה זאת הסיק הטור, כאשר ישנה עדות מוכחשת של עד אחד, אולם כאשר עד זה אינו מוכחש, פוטר הוא גם משבועת היסת (ראה בבית יוסף ס"י כט; עה).

יש לציין שדעת הרמב"ן, הרשב"א (תשובות ס"י תתקטז, הובא בדרכי משה ס"י פד) והר"ן (הובא בבית יוסף ס"י פז)¹³ היא שעד זה פוטר רק משבועה דרבנן, ולא דאורייתא.

חקר הג"ר ראובן גראזאווסקי זצ"ל (חידושים לבבא מציעא ס"א) בגדרה של עדות עד אחד זה, אם בעדותו כאילו אכן נשבע הנתבע¹⁴ שהיה חייב שבועה, והעד האחד ממלא את מקום השבועה, ומשום הכי נאמן הנתבע בסיוע העד, או שאין לראות בסיועו כאילו נשבע, שכן בפועל לא נשבע, אך בעדותו הוא גורם לסילוק הטענה וחייב השבועה המוטלת על הנתבע. אפשרות נוספת היא שאמנם אין ביכולת העד לסלק את חיוב השבועה, והוא גם אינו יוצר נאמנות לנתבע, ואף שהוא פוטר משבועה, מכל מקום החיוב הממוני העקרוני חל עליו (כלומר, אם חלו עליו חיובים נוספים פרט לחיוב השבועה).

ובדבר זה נחלקו הראשונים הנ"ל: לדעת הרמ"ה עד אחד אינו אמור למלא את מקום השבועה המתבקשת, ואין כאן חזיון לנאמנותו של הנתבע, אלא רק סתירת העד שכנגדו, ולפיכך בהעדר שבועה – מוטלת על הנתבע השבועה המקורית שהוא חייב בה; אולם לדעת רב מתתיה ו"בעל התרומות", עדות העד אחד הכחישה את הצורך בשבועה וביטלה את מחייב השבועה, ולפיכך אמנם שבועה דאורייתא אין כאן, אך לא הוי כנשבע, וממילא מחויב בשבועה דרבנן על טענת התובע, מתקנת רב נחמן להשביע היסת את הכופר בכול – הגם שאין סיבת חיוב והטענה ריקנית¹⁵. ובדעת המהר"ם צ"ע מה סבר, ויש לתלות זאת בסימנים הבאים.

הרי לנו ביאור נוסף למחלוקת המהר"ם והרא"ש אם עד המסייע פוטר משבועה. שהרי ה"קל וחומר" שלמד המהר"ם טעון ביאור, שכן ביסודו עומדת ההבנה כי עד אחד הוא בעל כוח נאמנות עצמית, ויש לעדותו שם עדות לחייב שבועה, ועל כן יש לו גם שם עד לפטור משבועה. אך אם אין לעד אחד שם עדות מוחלטת, כפי שכתבנו בפתיחה, ולכן אינו נאמן כבעדות אשה, אלא רק

¹⁰ ביאור זה הנו לדעת הבית יוסף, אולם הש"ך (ס"י עה ס"ק מח), לפום גרסתו בדברי הרמ"ה, הוכיח כי הוא סבור שעד אחד אמנם פוטר משבועה.

¹¹ מצאנו סתירה בדברי הבית יוסף בהבנת רב מתתיה גאון. בס"י פד סע' ז כתב שהוא סובר כשיטת התוספות והטור, שפטור משבועה כלל. אולם בס"י מו סע' לו כתב שאמנם נפטר משבועה דאורייתא, אך חייב בהיסת. וצ"ע.

¹² יש לדון אם מקורה של שבועה זאת היא ככל כופר בכול, שיש בו שבועת היסת, וכי עד אחד הועיל רק לפטור שבועת התורה המוטלת עליו על-ידי עד העומד מולו, או שהורה במקצת וכדומה, אך אינו נפטר מלהישבע על הטענה העומדת מולו ככל כופר בכול (וצריך בירור מדוע הועיל העד ונאמן כנגד שבועה דאורייתא ולא נאמן ולא פטור משבועה דרבנן; ושמה שבועת היסת זו אינה משמשת כראיה, וחזיון הטענה אלא רק "כי היכי דלודי ליה", ואז תמיד יצטרך להישבע כן, ולא יועיל עד המסייע לפטרו מכך), או שמה שבועה זו הנה מכוח חיובו בשבועה דאורייתא, אלא שהופחתה השבועה מדאורייתא לרמת דרבנן בשל העד אחד שסייע לו.

¹³ וכן ציין את הדברים הש"ך (שם ס"ק טו), שחלק על דעתו.

¹⁴ ראה בקצות החושן (ס"י פז ס"ק ח): "כל שאינו אלא שבועה, עד המסייע פוטרו, דעד המסייע הוי כנשבע". והרי למד כי בעדותו כאילו נשבע בפועל.

¹⁵ על-פי חזקת "אין אדם תובע", ראה בתוספות (בבא מציעא ה עמ' א ד"ה אין לך בידו).

התחדש כי יש להישבע מול עד אחד, הרי היכא שגלי גלי והיכא שלא גלי לא גלי, ואין שייך לומר "קל וחומר" שעד יפטור משבועה.

ונראה כי זהו יסוד ספקו של קצות החושן (סי' פז ס"ק ו'), שהסתפק אם עד אחד הוא כאילו שהעיד, וגם היכן שאין "קל וחומר" הוא נאמן ופטר משבועה, או שכאשר אין "קל וחומר", כגון כשעד אחד מסייע לעניין קרקע (גלגול וכו') והרי אין נשבעין על קרקעות (שבועות לו:) – לא יפטור עד אחד אף את המטלטלין, שכן רק היכן שהתחדש כוחו של עד אחד הוא נאמן, ולא בשל כוח העדות שלו. הרי שרק על בסיס ה"קל וחומר" יכול העד אף לפטור משבועה, ולא למדו מה"קל וחומר", כי לעד יש כוח בפני עצמו תמיד.

ומובנת דעת החולקים על המהרה"ם, שדחו את ה"קל וחומר", שכן עד אחד באמת אינו גורם נאמנות ואינו מוסיף כוח לטענה, אלא רק התחדש שהוא משביע, וכיצד נדרוש "קל וחומר", כי הנו יוצר נאמנות לטענה, ובשל כך פטר משבועה. או שמא סברו כי הגם שעד אחד הוא בתורת עד, מכל מקום אינו פטר משבועה, כמו שביארנו על-פי הגר"ר גראזאווסקי.

ג. עד המסייע בשבועת הנוטלים

ה"הגהות מיימוניות" (תשובות לספר משפטים סי' סא; מובא ב"דרכי משה" סי' עה, וכן הוכיח הש"ך בסי' עה ס"ק מח בדעת הרמ"ה) סבור כי אמרינן שעד המסייע פטר משבועה, אפילו משבועת הנוטלים, ונוטל בלא שבועה. את הדין הזה הוא זה ביסס על דין נסכא דר' אבא (בבא בתרא לג:), שם היה עד לטובת התובע, ונפסק שנוטל ממון בלא שבועה. אך הרא"ש ובעקבותיו הרמ"א חלקו על "הגהות מיימוניות" ביחס למקורו (שכן לשיטתם הסיבה שלא היה חיוב שבועה הוא מכוח דין "מתוך שאינו יכול להישבע משלם", בו הנוטל פטור משבועה), ונשאר להם רק ה"קל וחומר" כמקור לפטור משבועה. והקשה הט"ז על הרמ"א, כיצד נוטל את הממון בלא שבועה? ותורף קושייתו היא שהרי מהקל וחומר למדנו שעד המסייע משאיר את הממון ביד המוחזק, ומנין לנו כי הוא אף מועיל לפטור משבועה ולהוציא ממון? ויתרה מכך, הלא אף ששבועה זו הנה מדרבנן ופחותה משבועת התורה, מכל מקום רבנן הטילו עליו להישבע לחומרה, ולא רק כדי לברר את טענותיו, ומנין לנו שעד אחד יפטור אף משבועה זו?

ד. עד אחד בהכחשה

"תרומת הדשן" (סי' שלד) כתב כי כאשר היה הנידון חייב שבועה דאורייתא, בשל הודאה במקצת או שבועת השומרים, ועד אחד שסייע לו הוכחש – פטור משבועה. והקשה הש"ך (סי' פז ס"ק טו), כיצד נאמן עד זה לפטור משבועה, והלא הוא הוכחש וכאילו לא היה, ואזי נשאר עליו השבועה המקורית – שבועת התורה שצריך להישבע, ובהעדר שבועה דאורייתא מחויב בשבועת היסט על טענת התובע, ככל כופר בכול (שכן שני העדים המוכחשים כאילו לא היו, וקיימת רק תביעה שכנגדה עליו להישבע היסט).

הרי נחלקו בכוח הסיוע של עד אחד, שלדעת "תרומת הדשן" העד עונה על השבועה המתבקשת, וכאילו נשבע הנתבע ולמרות שיש עד כנגדו, הרי כאשר נשבע מול העד – נאמן; ואילו הש"ך נקט שכל עוד עדותו לא התבררה אין לו כוח ושם עד, ולפיכך כאשר מוכחש העד – בטלה עדותו, וכעת צריכים לענות על הטענות הקיימות בהעדר עדים לכל צד¹⁶.

הש"ך (סי' לא ס"ק א) הביא את ספקם של חכמי בריסק, אם עדות מוכחשת בממונות פוסלת את שני העדים שהכחישו זה את זה לשאר עדויות. שכן גרסינן בגמרא (שבועות מו:):

איתמר, שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו, אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה, וזו באה בפני עצמה ומעידה. רב חסדא אמר: בהדי סהדי שקרי למה לי.

הרי לכל הדעות שני עדים אלו אינם יכולים להצטרף ולהעיד יחדיו, שכן בכל מקרה אחד מהם פסול. והסתפק הש"ך לגבי שני עדים אלו שמכחישים זה את זה, אם נפסל כל אחד בעדות חברו. ויסוד הספק הוא דווקא אם לשני העדים יש שם עדות ברורה – שאז הכחשתם פוסלת את גופם¹⁷; אך עד אחד שאינו בר עדות מושלמת, נפל הספק אם נפסל בשל הכחשתו או לאו. נמצא כי עצם העובדה שאין עליו שם עד גמור, גורמת לחיסרון בשם הפסול, וכי אי אפשר לקרוא לו עד פסול¹⁸.

¹⁶ ראה "זכר יצחק" (סי' יג) לגבי עד אחד בהכחשה באיסורים, שרצה לתלות במחלוקת רמב"ם ורמב"ן אם כשטוען "בריי" נאמן. שכן עדים שהכחישו זה את זה כאילו לא היו, ואז טענת "בריי" שלו נשארת ללא עוררין ונאמן בה – לרמב"ם. ואילו לרמב"ן, שלא נאמן ה"בריי", נקט שהוא משום שכוחו של כל עד הוא מתורת נאמנות, ולכל צד יש כעת עד ויש להאמינו, ומדוע יאמן ה"בריי" יותר מכנגדו, שאף לו יש עד להאמינו? ולדברינו, אפשר שנחלקו בגדר סיועו של עד אחד, אם הוא כנשבע ממש או שהוא מכחיש את העד שכנגדו.

¹⁷ הר"ן (כתובות י. מדפי אלפס) נקט כי שני עדים מוכחשים פסולים לעדות אחרת, דאמרינן התם (כתובות כג.): "עד אחד אומר נתגרשה ועד אחד אומר לא נתגרשה, תרוייהו באשת איש קמסהדי, והאי דקאמר 'נתגרשה' הוה ליה חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים". וכתב הר"ן (שם): "מדקאמר האי לישנא

והנה תימה, הכיצד לשאר עדויות שיבואו להעיד, וכן לגופה של עדות – ייפסלו, ואילו בעניין שעליו מעידים כעת והוכחו אינם נפסלים, ונאמנים לדעת "תרומת הדשן" לפטור משבועה? על כרחך אין לראות את שני העדים כמכחישים אחד את השני בעדותם, אף שכתוצאה מעדותן אנו מבינים כי הוכחו; וצריך בירור איך פועלת עדותן, וכיצד היא נאמנת לחזק את בעל הדין ואינה נאמנת לפסול את העד שכנגדו.

ה. באו בזה אחר זה

כאשר העיד עד אחד ונאמן בעדותו, ונהגו כמוהו וכבר עשו על סמך עדותו, ואחר-כך בא עד נוסף לסתור את עדות הראשון, יש לדון אם רואים את עדות הראשון שנאמן בה כשני עדים, וכעת לא יוכל השני לסתור את עדותו, או שגם לשני יש כוח כשניים, ונאמן להכחיש את עדותו של הראשון.

דעת הש"ך (סי' פז ס"ק טו) היא שנאמנות עד אחד הנה חידוש שחידשה תורה, ואף שכבר ישנה עדות עד אחד שהתקבלה, בכל זאת עד אחד נאמן להכחיש את הראשון, שכן גם לעד שני זה יש כוח של נאמנות מדאורייתא (מה שאין כן בעד סוטה ובמיתה). אולם "קצות החושן" (שם ס"ק ח) הקשה בדברי הש"ך, שביו"ד (סי' קכו ס"ק יד) הכריע לגבי ספק חלב וספק שומן שאינו נאמן אחר שכבר נאמן הראשון, ודלא כדברי הש"ך כאן בחו"מ. וביאר כי התחדש שעד אחד נאמן להכריע בספקות, על כן בכל ספק שנוצר בממון – בין אם באו בבת אחת בין כשבאו בזה אחר זה – נאמן כשני עדים, אלא שבאיסורים חידש אחי "קצות החושן", אחר שהעיד עד אחד אין עוד ספק, אלא יש לנו ידיעה ברורה על-פי עדות העד, ואין בכוחו של עד אחר להוציא מוודאי, ולפיכך ביו"ד אינו נאמן לסתור את הראשון. ברם בממון קיים הדין שכל עד כשניים לעניין נאמנותו לשבועה, ולכן אף שהראשון כבר העיד, יכול השני להעיד ולפטור משבועה¹⁹.

הרי לנו מחלוקת הש"ך וקצות החושן, שבעוד לש"ך העד אחד נאמן ומכחיש את הראשון, הרי ל"קצות החושן" העד האחד אינו מכחיש את השני, אלא נאמן בעדותו לפטור משבועה ככל עד מסייע, וכדברי תרומת הדשן.

וקשה, מדוע לקצות החושן העדויות אינן מוכחות, ואין העד מתבטל בשל הכחשתו? ואמנם, בסוף דבריו הקשה כן על תרומת הדשן, שאם נאמנים כשניים הרי יהיו מוכחים, ותימה, מדוע לא הקשה כן גם להבנה שהוא רק כעד אחד – מדוע אינו נחשב כמכחיש עדות הראשון, כפי שנקט הש"ך?

ו. עד אחד כאשר יש "מתוך" שלא יכול להישבע משלם

ה"בית יוסף" (ריש סי' כח) הביא כי אם רוצה להעיד לטובת גוי בערכאותיהם ובכך לפטרו משבועה מותר לו, שכן גם בדיני ישראל עד אחד פטור משבועה. ודין זה נאמר בגוי שהוא חשוד, ומתוך שלא נשבע היה אמור לשלם – בכל זאת עד המסייע פוטרו; ללמדך כי עד אחד סייע אף במקום שבפועל לא יכול היה להישבע.

אך הש"ך (סי' פז ס"ק טז) סבר כי כאשר אינו יכול להישבע ויש דין תשלומין – עד אחד אינו פטור, ומשלם. והוכיח כן מהרא"ש (ריש בבא מציעא), שמחויב שבועה שאינו יכול להישבע הוא חיוב ממון גמור, ועד אחד אינו יכול לפטרו. ו"קצות החושן" (סי' כח ס"ק ה; סי' פז ס"ק ט) חלק על הש"ך ונקט כ"בית יוסף", שפוטור עד אחד גם כשיש "מתוך". וצריך בירור במה נחלקו.

בפשטות, ניתן לבאר כי הם נחלקו אם לאחר שחויב בתשלומים, כיוון שלא יכול היה להישבע הוא כעת ככל חיובי ממון, שאין לעד אחד נאמנות ויכולת סיוע, או שעדיין הוא בר חיוב שבועה ומוטלת עליו שבועה, ועד אחד יכול לסייע בעדו בכך.

ש"מ, דלא קיימא בחזקת אשת איש אלא אפומייהו דהני סהדי, וא"ת והיכי מיתוקמא בחזקת אשת איש אפומייהו, והא כיון שמכחישינן זה את זה, על כרחך חד מינייהו פסול הוא, דמהאי טעמא אמר בפרק כל הנשבעין (שבועות מז): דשתי כתי עדים המכחישים זה את זה, זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה, אבל לא אחד מכת זו ואחד מכת זו. לאו קושיא היא, דמיתוקמא כגון דתרוייהו מודו בגירושין, אלא דפליגי בקרוב לו וקרוב לה, וכה"ג עבידי דטעו". ואם כן בסתמא אכן נפסלים.

¹⁸ ראה בש"ך (שם), שאם אי אפשר לתרץ את דבריהם של העדים הם נפסלים. ו"נתיבות המשפט" (שם) העלה כי ספקם הוא רק כאשר באים בבת אחת, והיה להם לדייק, אך כשבא כל אחד בפני עצמו הנם כשרים, שכן אין עד אחד מדייק.

¹⁹ ניתן היה ליישב כי ביו"ד אמנם שניהם נאמנים, אלא שהראשון כבר יצר חזקת איסור בחתיכה, וכיוון שהוחזק שוב לא יכול השני להתיר; לעומת ממון, שאין כאן חזקה, והשני צריך להיות נאמן. אך מתשובת אחי קצות החושן עולה כי גם בממון העד הראשון יצר חיוב שבועה והשני הוא כנשבע, וזהו בניגוד לדברי הש"ך, שסבר שהשני אינו מתפקד כנשבע אלא מבטל את דברי הראשון, שכן בממון אין מוחזק.

ואפשר לומר יותר מכך, שלכל הדעות הוא מחויב רק בשבועה ונדרש לענות על השבועה, אלא שכאשר יש "מתוך", סבר הש"ך שהוא שבועת ממון ולא שבועה סתם. והדבר דומה לשבועת השומרים, שביאר "קצות החושן" (סי' פז ס"ק ח) שהנה כממון²⁰ שהוא חייב לבעלים, ועל כן כתבו הראשונים (הרא"ש בריש בבא מציעא, הרי"ף בסוף פרק כל הנשבעין) שלא יועיל לו בהכי עד המסייע. ו"קצות החושן" נקט כי הוא עניין של שבועה, ועד אחד מועיל לפטרו ככל מחויבי שבועה.

וייתכן לבאר את מחלוקתם באופן נוסף: חקרנו לעיל אם עד המסייע עונה בעדותו על הצורך בשבועה או על טענת העד הראשון, או שמא אין בעדותו כדי משום שבועה, אלא שעל סמך עדותו נעקר העד הראשון ובטל עצם הצורך בשבועה. הש"ך הבין שהעד הוא כנשבע ממש, ואז דווקא כאשר מתבקש העד להישבע הרי נאמן בעדותו של העד וכאילו נשבע; אך אם אינו יכול להישבע ואינו מגיע לכלל שבועה הרי לא יועיל לו העד, שכן אינו מחויב כעת שבועה. אולם "קצות החושן" סבר כי העד עוקר את הצורך לענות על דברי העד הראשון לגמרי בשבועתו מסירה את הבסיס לחיוב שבועה, ועל כן אף שאינו יכול להישבע, מכל מקום מועיל העד לעקור את הצורך בשבועה ובזכות זה אינו צריך שבועה או ממון.

אלא שקשה על ביאור זה מדבריהם עצמם; שכן הש"ך (סי' טו) סבר כי עדויות המוכחות כאילו לא היו, ונראה מכך כי העד בא לעקור את דברי העד הראשון ולא רק לענות לו כתחליף לשבועה – שכן אז לא היה מוכחש אלא היה נאמן ככל שבועה שהיא כנגד עד שנאמן בא, ומדוע פסק הש"ך כי הוא מוכחש? על כורחך שהוא סבר שעד אחד בעדותו בא לעקור את הצורך בעדות, ומדוע לא יהא נאמן גם במקום שיש "מתוך"?

ז. ביאור גדר עד אחד ועד המסייע

יש לבאר את טיבה של השבועה נגד העד, ואז נוכל להבין את עניינו של עד המסייע, הפוטר משבועה.

התוספות (בבא מציעא ב: ד"ה ולחזי) כתבו כי אם יש לאחד מהמחזיקים בטלית עד המסייע, הוא פטור משבועה והשני יישבע להכחיש את העד. ותימה, אם השבועה יוצרת נאמנות, הרי לאחר השבועה מתברר כי עד שקר הוא, ומדוע לאחר שנשבע השני עדיין פוטר העד משבועה?

יש לחקור, אם כאשר נשבע כנגד עד אחד הוא מכחיש בכך את העד שכנגדו, או שאינו מכחיש את העד אלא מחזק את טענתו ואת גרסתו שלו. כלומר, עדות עד אחד אינה קבלת תיאור ארוע הנוגד את גרסת הנתבע²¹, אלא בעדותו הוא מערער את גרסתו ונאמנותו של הבעל הדין ויוצרת ריעותא בדבריו, או לחילופין יש לומר, שהעד מחזק את טענת בעל הדין שהוא מסייע לו. ולפיכך שבועת הנתבע נועדה לחזק את דבריו ולהאליים את טענתו, שהוקלשה בשל עדות העד האחד. כמו כן עד אחד הבא לסייע לטענה פועל כמו שבועה, ואינו מכחיש את העד הראשון ואת טענותיו, כפי שהשבועה שאותה בא לפטור לא נועדה לסתור את דברי העד שכנגדו, אלא השבועה והעד באים לחזק את דברי בעל הדין ולענות על הצורך בשבועה²².

נמצאנו למדים כי בין אם לעד אחד יש תורת עד ובין אם הוא חידוש, העד אינו גורם לנאמנות לבדו, אלא רק בהיותו מסייע לדברי הבעל הדין, ובכך הוא מחזק את טענותיו ונאמן בהם. לדברינו, כוחו של עד המסייע הוא כפשוטו, שמסייע לטענות ועושה אותן לחזקות ואמינות.

ולפי זה ברור מדוע רק כשטוען בעל הדין "בריי" מועיל עד אחד לסייעו, שכן העד אינו נאמן מצד עצמו אלא הוא מחזק את דברי הנידון, ואם טוען "בריי" הרי מאליים את תביעתו; ברם כאשר טוען "שמא" בתביעה הרי העד מחזק את טענת "שמא", וטענה כזו אינה מוציאה ממון. ובשיטת הרי"ף והרמב"ם נראה שעד אחד מועיל בטענת "שמא", שכן עדות זו גורמת להאלמת התביעה, וכי ה"שמא" כאן מחזק וקרוב ל"בריי", ורק משום כן מועילה עדות העד.

²⁰ מצאנו עוד ב"שערי שבועות" (א 1) "ולקח בעליו ולא ישלם" – ששבועה נקראת לקיחה, כמו לקיחת ממון. והביאו המרדכי (בבא קמא בסי' קלג), וכתב בשמו כי השבועה היא במקום גביית ממון, וכן הוכיח ה"נודע ביהודה" (אבה"ע סי' עב) מהרא"ש (שבועות פרק כל הנשבעין סי' ג), ש"מיגו" אינו פוטר משבועה למרות היותו דאורייתא, שכן "כי שבועה לאו ממון היא" (ה"נודע ביהודה" הביא זאת כסיעתא לריב"ש שאפשר לפסול אדם שלא בפניו לעניין עדות. והש"ך שם אמר כי לעניין שבועה ודאי אי אפשר לפסול, שכן מפסידו ממון בשל דין "מתוך").

²¹ גם אם נבין כגרי"ש שקופ, שרק אין לבית דין כוח לפעול על-פי אחד, אך באמת יחיד באמת נאמן, מכל מקום בממונות אין בכוח היחיד לפעול, ולכן ברור כי ביכולתו רק לסייע לטענות.

²² יש להוכיח שהשבועה אינה מתפקדת כהוכחה מדין "תפיסה" שמועילה אף כנגד שבועה, ראה סי' עה סע' י, ובסמ"ע (ס"ק מט), שגם לאחר היסת מועילה תפיסה. ואם השבועה יוצרת נאמנות, מדוע נאמן לתפוס? על כורחך שהשבועה איננה מספיקה להוכחת דבריו וכראיה, אלא רק מקנה אמון לטענתו, אך אין כאן יותר מאשר טענתו, ותפיסה מוציאה ממנו.

לדברינו שהעד רק מחזק טענות, אם אינו יכול להישבע משום שחשוד, או שטוען חמישים "ידענא" וחמישים "לא ידענא", העד איננו מחזק שום טענה, שכן בעל הדין עצמו אינו יודע, או שאינו נאמן בטענתו בהיותו חשוד – על כן אין תועלת בעדותו. ומשום הכי סבר הש"ך כי עד אחד איננו נאמן כשיש "מתוך". אולם הקצות החושן סבר שהעד כן עונה לתביעה בעדותו וכאילו הנתבע נשבע, ואף שאינו יכול להישבע בשל היותו חשוד וכדו' – סוף סוף הוא נשבע על-ידי העד שמסייעו, ונאמן על ידו.

לאור דברים אלו יש לבחון כעת את השיטות השונות בעד המסייע.

לדעת המהר"ם מרוטנבורג, העד מסייע לנתבע בטענתו על-ידי עדותו, הוי כאילו נשבע²³. והרחיב זאת תרומת הדשן, הסבור כי אף שהעד מוכחש, הכחשה זו אינה פוסלתו ונוגדת את נאמנותו, ועל כן בעדותו כאילו נשבע בעל הדין ונאמן בכך. וברור אם כן שספקם של חכמי בריסק היה כשבאו בכת אחת והוכחו (כנתיבות המשפט שם), שאז אין העדים כמכחישים זה את זה, שכן אינם משמשים כעדים בממונות, אלא מחזקים בעדותן טענות כשבועה, והסתפקו בבריסק אם נפסלים בכך. ועל-פי זה כתב המהר"ם שעד המסייע פוטר משבועה, אפילו משבועת הנוטלים, ונוטל בלא שבועה – על כורחך שבסיועו הוא גורם לכך שרואים את הנתבע כאילו נשבע בפועל, ומכאן נובעת נאמנותו, ועל כן נוטל בלא שבועה.

אולם הרמ"ה סבר שאף שלא העיד העד כנגד הראשון, מכל מקום עדותו אינה מתקבלת בשל עדות הראשון, ומעתה אין לנו כאן עדות או שבועה, ועל כן הוא מחויב בשבועה דאורייתא.

ואילו לדעת רב מתתיה ולבעל התרומות, אף שעדות העד אינה מכוונת לפסול את העד הראשון, מכל מקום היא נוגדת אותה ומבטלת את החיוב לשבועה, ועל כן סלק מכאן עדותו ויחזור הדין למקורו, ומחויב לענות על תביעת התובע בשבועת היסת. או ששבועה זו היא רק מכוח "כי היכי דלודי ליה", ולא בתורת חיוב שרמיא עליה.

לפי זה לעד אחד איך כוח הוצאה ושם עדות מוחלטת, אלא הוא רק מחזק טענות לצד מסוים, והתביעה המחוזקת מחייבת שבועה.

ובזאת יש לבאר דין נוסף: הטור (סי' לד) הביא את דעת רבנו יקר, שהנשבע להכחיש את העד - העד ואותו שנשבע לו מצטרפין לפסלו, שכן לא חשיב כנוגע. ורבנו ירוחם ותשובת הרשב"א חלקו עליו סברו שאין מצטרפין לפסלו. שתי דעות אלו הובאו בשו"ע (שם סעי' כז) וברמ"א.

והנה לדברינו דין השבועה אינו מתורת ראייה והוכחת נאמנות, וכסתירה לדברי העד, אלא רק חיזוק לטענות הנתבע ופטור מלחפש אחר זכותו, וכיון שהעד לא נפסל – יכול העד ובעל הדין להעיד כנגד הנשבע לדעת רבנו יקר. ולדעת החולקים (הביאם הרמ"א), אף שהשבועה לא סתרה את דברי העד, מכל מקום הוא נפסל מלהעיד בדבר זה עוד.

ח. מחייב השבועה בעד אחד

התוספות (בבא מציעא ד. ד"ה הצד השוה שבהן) הקשו:

וא"ת כופר הכל יוכיח שע"י טענה וכפירה פטור, ויש לומר דבהצד השוה שבהן יש טענה חשובה, דכשמודה מקצת או עד מכחישו נראה דמשקר, ולכך יש שבועה.

הרי השוו את דין שבועת עד אחד לשבועת מודה במקצת, ללמדך כי שתיהן אינן מבוססות על נאמנות התובע או העד אלא על "רגליים לדבר".

הגמרא (שבועות מ.) למדה:

"לכל עון ולכל חטאת" – לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם, אבל קם הוא לשבועה, ותניא: כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה.

ויש לעיין, מה הוסיף ה"ותניא" על הלימוד הראשון שאחד מחייב שבועה? וכן קשה ברמב"ם, שכתב (טוען ונטען פרק א הל' א):

ומפי השמועה למדו שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון – אחד מחייבו שבועה, וכן למדו מפי השמועה שעד אחד לכל עון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה. הרי שהיו שתי שמועות.

²³ כדעת הקצות החושן המובא בהערה 14, שעד המסייע הוא כנשבע.

שמענו אם כן שני לימודים :

א. שבכל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייב שבועה.

ב. שאחד קם לשבועה.

ושתי ילפותות למה לנו ?

מונח כאן יסוד בהבנת גדרו של עד אחד. עד אחד אינו מחייב שבועה בשל נאמנותו, אלא שעדותו נותנת לבית דין יסוד לחייב ממון, וקיימת לבית דין עדות ממון למחצה. כלומר, לא העד מחייב שבועה, אלא עדות הממון הקלושה שנוצרה אצל בית דין על סמך דבריו היא זו שחייבה את שבועה.

אמור מעתה כי ברור שמסברה אי אפשר היה ללמוד כי עד המסייע יפטור משבועה. שכן שבועת עד אחד אינה נובעת מהנאמנות שלו, ולא מכוח עדותו, אלא שעל-פי דבריו נוצרה עבור בית דין עדות קלושה על ממון, וחידשה התורה כי זו מחייבת שבועה, שכן בכך חיזקה את טענות בעל הדין. אך לא יוכל עד אחד לפטור משבועה, שכן אין לעד אחד כוח עצמי וכיצד יפטור את החייב שבועה. אלא שהמהר"ם חידש "קל וחומר" שיש בעדותו של עד אחד, להורות כאילו נשבע בפועל ומחזק את דברי הנתבע, ולפיכך פטור משבועה.

הר"י מיגאש פסק ש"מיגור" אינו פטור משבועה. וראיה לכך היא שהיאך עד אחד קם לשבועה, והלא יכול לומר "מיגור" דהחזרתיו. והר"ן (שבועות כו. בדפי אלפס) דחה אותו, שכן לעניין שבועה אחד הוא כשניים לממון, וכשם שלא אמרינן "מיגור" כנגד עדים, כן לא אמרינן "מיגור" כנגד אחד לפטור משבועה. וקשה ש"מיגור" כנגד עדים לא אמרינן, שכן עדים הם ראייה חזקה יותר מ"מיגור", אך עד אחד אינו ראייה ואיננו עדיף מ"מיגור", ובמה מסייע לר"ן הלימוד שבכל מקום ששניים מחייבים ממון אחד מחייב שבועה ?

לפי הדברים דלעיל יש לבאר שאין בלימוד זה כדי להעניק כוח לעד אחד, אלא כדי ללמדנו שכוחו של חיוב שבועה של עד אחד נובע מאותו כוח המחייב ממון על-פי שניים. ואם "מיגור" לא היה מועיל כנגד שניים, אף כנגד עד אחד לא יועיל. ואזי גם לפטור משבועה לא נוכל ללמוד, אלמלא ה"קל וחומר" המלמד שיש בכוח עדותו לפטור משבועה, וגם אז אין בכוחו של העד לפטור משבועה, אלא הוא מעיד על ממון, ובכך ומחזק את טענת הנתבע וזה נפטר בכך משבועה.

הרי שלא העד יוצר את חיוב השבועה, ולא התביעה לבדה מחייבת שבועה, אלא עדות העד האחד יוצרת עדות ממון קלושה, שאין בה אלא חיזוק טענת התובע, ותביעה חזקה זו מחייבת שבועה.

ניתן כעת לבאר דין נוסף. הש"ך (סי' פז ס"ק ל; הביאו נתיבות המשפט שם ס"ק ה) כתב שעד הגורם שבועה לא פטור משבועה, לעומת הקצות החושן (ס"ק יד), שסבר שפוטור משבועה. היינו, אם העיד עד על שטר שהוא פרוע וחייב את שכנגדו שבועה, וזה היפך שבועה על הנתבע (לשיטת שניתן להפך בדאורייתא ובשבועת הנוטלים) – אין בכוח עד זה לפטור את הנתבע משבועה, שכן הוא גרם לשבועה. וקשה, אם יש בעד משום חיזוק הטענות גרידא, מדוע מי שהביאו צריך עוד להישבע ?

על כורחך שהעד אינו מחזק את טענת הנתבע, אלא מעיד על הממון עדות קלושה – שיוצרת חיזוק לטענת הנתבע, אך אין בכוחה להשאיר ממון אצלו ללא שבועה נוספת לחזק את טענתו. או לחילופין, כאשר התובע אינו מבסס את דבריו ומחזקם, נוצרת ריעותא בתביעתו. הרי לנו ראייה נוספת שהעד אינו מעיד לחיזוק דברי האחד, אלא הוא מעיד על הממון, וכתוצאה מעדותו נוצרה ריעותא בטענת התובע, וכעת צריך הנתבע לחזק את דבריו.

סיכום

כוחו ומעמדו של עד אחד יכול היה להתפרש ככוח המחייב שבועה, ובעל כוח הזה לזה של שני עדים, שבכוחם להוציא ממון והם יוצרים חיובי ממון וטענות על מי שכנגדם. וכך יש ללמוד את ה"קל וחומר" שדרש המהר"ם, שאם שבכוח העד לחייב שבועה, כל שכן שיש בידו כוח לפטור משבועה. אולם הוכחנו כי כוחו של עד אחד הנו קלוש לכל הדעות, ואינו יכול לתפקד כבעל טענה בפני עצמו, וביכולתו רק לחזק ולבסס טענות וליצור חזקת ממון טובה – שהיא המחייבת שבועה. ולפיכך אין ביכולת העד לפסול את זה שכנגדו, הגם שהתקבלה עדותו ביחס לדברים שעליהם העיד.

וכיוון שעוסקים אנו במישור של חיזוק טענות, ולא בניגוח טענות נגדיות, מובנת שיטת רבנו יקר, כי בעל הדין והעד יכולים להעיד כנגד הנשבע לשקר, ולא נפסלו כתוצאה משבועתו, שכן אין כאן פסול עדים אלא ביסוס טענות.

הראינו מחלוקת ראשונים בשאלה מה כלול בעדותו של העד האחד : אם בעדותו הוא רק מסייע לבעל דינו מפני העדות שכנגדו, או שעדותו משמשת כשבועה, ובכך הוא מבסס את הטענות עצמן, וכאילו בעל הדין עצמו נשבע והתקבלה טענתו, ולכן הוא נפטר

אף מהשבועה שהייתה מוטלת עליו בלא העדות. ולדברינו מבוארת דעת הרמ"א, מדוע מועיל בעדותו אף לנוטל ולהוציא ממון על סמך עדות זו.

לדברים שלעיל מובן מדוע הצריך הר"ן טענת "בריי" דווקא, שכן בלא טענת "בריי" של בעל הדין, על מה רוצה העד להתבסס? והלא אין לעד כוח בפני עצמו לטעון ולהשביע, אלא רק על סמך טענת בעל הדין. ולעומתו סברו הרי"ף והרמב"ם שנשבע על "שמא", כיוון שיש לעד כוח עדות, והוא עוזר בעדותו ליצור ריעותא ממונית המחייבת שבועה.

לסיום הוכחנו כי אין בעדות העד אחד חיזוק טענות גרידא, אלא עדות ממש, ולכן הביאו הגמרא (שבועות מ.) והרמב"ם את דרשת "כל מקום ששניים מחייבים ממון עד אחד מחייב שבועה" נוסף לדרשת "לא יקום עד אחד באיש", להורות כי אמנם לעדות עד אחד יש שם עדות כשם שלשניים יש שם עדות, אך בשל הריעותא בעדותו אין בכוח עדותו אלא לחזק טענות בלבד.